

Лілік О. О.

ORCID 0000-0002-5187-1944

Доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: lilik8383@ukr.net

Сазонова О. В.

ORCID 0000-0001-6633-2348

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: olena-olena.09@ukr.net

Бивалькевич Л. М.

ORCID 0000-0002-5500-416X

Researcher ID AAO-3658-2020

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін та креслення
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: manofmystery@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ДОПОМОГОЮ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ

Метою статті є визначення особливостей формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкової школи засобами художньої літератури за допомогою онлайн-інструментів.

Методологія. Дослідження здійснене на основі поєднання положень низки методологічних підходів, зокрема: культурологічного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного – які застосовані на засадах взаємодоповнюваності і відповідності меті дослідження.

У процесі дослідження використано різні методи, наприклад: аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури – з метою визначення стану розробленості проблеми й перспектив її дослідження; зіставлення – для порівняння поглядів різних учених на досліджувану проблему; індукції та дедукції, систематизації й узагальнення – для розроблення стратегії наукового дослідження, а також формулювання висновків; спостереження за освітнім процесом і аналіз результатів навчальної діяльності студентів – для визначення ефективності формування досліджуваного феномена.

Наукова новизна. Описано особливості формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкових класів засобами художньої літератури за допомогою онлайн-інструментів.

Висновки. З'ясовано, що візуальна грамотність – це сформована в процесі навчання здатність точно інтерпретувати та створювати візуальні повідомлення. Доведено, що візуальна грамотність відіграє значну роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Описано можливості формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкових класів за допомогою онлайн-інструментів, зокрема шляхом створення інфографіки й ребусів на основі афективного, критичного й композиційного підходів до оцінювання зображень. Визначено перспективи використання інфографіки й ребусів для мотивації навчальної діяльності студентів, активізації їхніх знань, а також для перевірки рівня знань у межах навчальної дисципліни «Дитяча література», що входить до циклу професійної і практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: візуальна грамотність, майбутні учителі початкових класів, художній твір, ребус, інфографіка, література, онлайн інструменти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні людство живе в інформаційному середовищі, насиченому візуальними образами. Науковці доводять, що людський мозок опрацьовує візуальні матеріали в 60 000 разів швидше, ніж текстовий масив. Це пояснюється тим фактом, що, переглядаючи зображення, людина сприймає й осмислює всі елементи одночасно, а текст вона обробляє послідовно [9]. Учнівська і студентська молодь є активним споживачем засобів масової інформації і має необмежений доступ до наповненої візуальними матеріалами мережі Інтернет загалом, а також соціальних мереж та ігор зокрема. У зв'язку із цим психолог К. Герген (Gergen K.) [12] висунув гіпотезу про існування так званої постмодерної свідомості, розглядаючи її як «синдром, при якому людина має справу з такою кількістю образів, особистостей та взаємин, що їй важко усвідомити свою власну особистість та визнати справжність традиційного розуму та емоцій».

У таких умовах навчальні матеріали мають конкурувати за увагу споживачів інформації в насиченому візуальному середовищі: усі типи навчальних ресурсів, починаючи від традиційних підручників і до новітніх освітніх технологій, містять зображення [13]. Проте варто констатувати, що сучасні студенти залишаються візуально неграмотними, зокрема вони можуть переглядати пости, але зазвичай не вміють інтерпретувати наявні зображення та створювати власний візуальний продукт [14]. Це зумовлює необхідність цілеспрямованого формування візуальної грамотності в молоді загалом і майбутніх учителів зокрема, оскільки вони мають не лише аналізувати зображення в процесі майбутньої професійної діяльності, а й формувати зазначену компетентність у своїх учнів. Отже, можемо констатувати, що на сьогодні візуальна грамотність стає важливою складовою професійної компетентності вчителя і водночас одним із показників її сформованості. Варто зазначити, що формування зазначеного феномена є комплексною проблемою, яка, на думку А. Бемфорд (Bamford A.), передбачає необхідність інтеграції візуальної грамотності в усі навчальні дисципліни; розвиток навичок критичного мислення у зв'язку з візуальними образами; знання ними принципів візуальної грамотності для розроблення власних навчальних матеріалів; заохочення студентів до аналізу візуальних матеріалів, що оточують їх у повсякденному житті; забезпечення балансу між візуальною та текстовою грамотністю у межах освітнього процесу [8]. На нашу думку, формувати досліджуваний феномен можна в межах дисциплін курсу професійної і практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, наприклад «Дитяча література» і курсу «Нові інформаційні технології та технічні засоби навчання».

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. На сучасному етапі візуальна грамотність та її гносеологічна доцільність широко обговорюються в філософії, мистецтві, а також у комунікаційних, освітніх та медіадослідженнях. Варто зазначити, що теоретичні засади формування візуальної грамотності були обґрунтовані зарубіжними дослідниками упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Зокрема до цієї проблеми зверталися А. Бемфорд, Дж. Дебенс, Дж. Пурвіс, Р. Вайлмен та інші. З-поміж українських науковців особливості формування візуальної грамотності досліджували І. Баликін, О. Волошенюк, Л. Найдонова, О. Федченко та інші.

У цьому контексті варто згадати про масштабний проект «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який виконує Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки посольства США та Великої Британії у партнерстві з Міністерством освіти і науки України й Академією української преси. «Методологія IREX передбачає інтеграцію інфомедійної грамотності, одним зі складників якої є і візуальна грамотність, у навчальні програми шкільних предметів з метою набуття українськими школярами навичок критичного сприйняття інформації та усвідомлення ними цінності високоякісної інформації в межах шкільної освіти» [3]. У контексті нашого дослідження особливого значення набуває посібник для вчителів «Медіаграмотність у початковій школі», створений «медіапедагогами-лідерами на основі кількарічного викладання медіаграмотності в початковій школі» [3]. У цьому виданні значну увагу приділено й формуванню візуальної грамотності учнів початкових класів, проте, на нашу думку, передусім важливо підготувати візуально грамотного учителя.

Метою статті є визначення особливостей формування візуальної грамотності в майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки за допомогою онлайн-інструментів. Сформульована мета дала змогу визначити такі **завдання дослідження**: схарактеризувати значення поняття «візуальна грамотність»; дослідити можливості формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкової школи в межах навчального курсу «Дитяча література» засобами онлайн-інструментів (на прикладі створення ребусів та інфографіки); продемонструвати приклади візуальних матеріалів, створених студентами.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження із зазначенням методів. У процесі наукового пошуку використано комплекс різних методів, які забезпечили вірогідність і об'єктивність дослідження, зокрема: аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури – з метою визначення стану розробленості проблеми й перспектив її дослідження; зіставлення – для порівняння поглядів різних учених на досліджувану проблему; індукції та дедукції, систематизації й узагальнення – для розроблення стратегії наукового дослідження, а також формулювання висновків; спостереження за освітнім процесом і аналіз результатів навчальної діяльності студентів – для визначення ефективності формування досліджуваного феномена.

Дослідження здійснене на основі поєднання положень низки методологічних підходів, зокрема: культурологічного (сприйняття наявних та продукування нових візуальних матеріалів у культурологічному контексті, аналіз художньої літератури як мистецького явища), компетентнісного

(формування візуальної грамотності як складової професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи), діяльнісного (залучення студентів до активної діяльності з аналізу і продукування візуальних матеріалів), особистісно орієнтованого (урахування особистісних рис майбутніх учителів початкової школи в процесі формування навчальних завдань), аксіологічного (формування ціннісно-світоглядних орієнтирів майбутніх учителів на матеріалі високохудожніх літературних творів) – які застосовані на засадах взаємодоповнюваності і відповідності меті дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Візуальна грамотність – це мультидисциплінарна концепція, яка була сформульована Дж. Дебесом (Debes J.) в 1966 році [10]. На думку Дж. Пурвіса (Purvis J.) [16], візуальна грамотність належить до категорії візуальних компетенцій, які сприяють розвитку людини шляхом інтеграції зорового сприйняття та інших чуттєвих переживань. Ці компетенції дають змогу візуально грамотній людині інтерпретувати видимі дії, символи та предмети, які її оточують.

Р. Вайлмен (Wileman R.) [17] визначає візуальну грамотність як «здатність» читати, інтерпретувати та розуміти інформацію, представлену в ілюстраціях або графіці. З візуальною грамотністю пов'язане візуальне мислення, яке дослідник характеризує як «здатність перетворювати інформацію всіх типів на ілюстрації, графіку чи інші форми, що допомагають її транслювати». Нам імпонує визначення, що візуальна грамотність – це навчена здатність точно інтерпретувати наявні візуальні повідомлення та створювати новий візуальний продукт [15]. Це дає підстави для висновку, що візуальна грамотність в освіті передбачає вивчення психологічних процесів, що пов'язані із візуальним сприйняттям; використання технологій і засобів створення візуальних матеріалів; формування здатності сприймати та інтерпретувати візуальну інформацію.

Варто зазначити, що науковці [11; 9; 7] пропонують аналізувати й оцінювати візуальні матеріали на основі трьох аспектів – афективного, критичного та композиційного. Зокрема афективний вимір базується на ідеї, що в процесі розгляду зображень відчуття насолоди, яке отримує реципієнт, є ознакою ефективної взаємодії. Воно може посилюватися шляхом спостереження за жестами та мімікою людини, що сприймає візуальний матеріал, чи активної дискусії про візуальні матеріали. Афективний вимір означає, що кожна людина ділиться своїми поглядами стосовно візуальних матеріалів, пропонуючи свою власну інтерпретацію зображення.

Критичний вимір ґрунтується на ідеї, що особливості сприйняття й осмислення візуальних матеріалів залежать від вікових категорій реципієнтів та ситуації навчання. Отже, відрізнятимуться погляди на зображення у викладача й студентів, учителя початкових класів і його учнів, навіть у студентів різних курсів навчання. Наприклад, для людини з малим досвідом сприйняття творів мистецтва предметом критики може стати ілюстрація, на якій відсутні чіткі межі або ж зображені абстрактні об'єкти.

Композиційний вимір передбачає, що аналіз візуального матеріалу має здійснюватися на основі певної метамови. Це означає, що колір, кути, символи, рядки відображають металінгвістичні знання про візуальні тексти й несуть у собі певну інформацію. Учителі мають орієнтуватися в цих поняттях, а також брати їх до уваги під час оцінювання учнівських робіт.

Отже, постає необхідність дослідити можливості, що існують для формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкової школи в межах окремих навчальних дисциплін.

Однією із нормативних навчальних дисциплін циклу професійної і практичної підготовки майбутніх учителів початкових класів є «Дитяча література» [4]. Метою цього навчального предмета є формування у студентів повноцінного сприйняття дитячої літератури як мистецтва слова у площині загальнолітературних, новітніх художньо-естетичних і літературознавчих проблем, дослідження ними жанрової специфіки, образно-тематичної структури історії української літератури для дітей; розкриття закономірностей розвитку дитячої літератури, ознайомлення студентів із критеріями вибору творів для дитячого читання в шкільних програмах з літературного читання [4, 3].

Основними завданнями навчальної дисципліни є засвоєння студентами основних етапів розвитку дитячої літератури та найважливіших фактів літературного процесу, змісту, структури, художніх особливостей творів для дітей; розвивати у студентів уміння сприймати літературний твір для дітей як явище мистецтва слова; розвивати естетичні смаки, інтерес до художнього слова, до духовної спадщини народу; засвоювати відомості про загальний розвиток літературного процесу, про письменника як особистість та його творчість для дітей, розуміння її місця у світовій та вітчизняній культурі; формувати гуманістичний світогляд, збагачувати духовний світ студента, утверджувати загальнолюдські морально-етичні орієнтири; розвивати творчі і комунікативні здібності студентів, їхнє самостійне мислення, уміння аналізувати твори для дітей, аргументувати власні судження; формувати здатність орієнтуватися в інформаційному (зокрема літературному) просторі, застосовувати здобуті знання у своїй професійній діяльності; аналізувати візуальний матеріал, пов'язаний із дитячою літературою, і створювати власний візуальний продукт [4, 4].

Розробляючи стратегію викладання цього навчального курсу загалом і план кожного заняття зокрема, орієнтуємося на сучасні педагогічні дослідження, у яких наголошено на необхідності модернізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Зокрема С.І. Стрілець зазначає: «У сучасний період інноваційні зміни мають такі напрямки, як: формування нового змісту освіти; розробка і реалізація нових технологій навчання; застосування методів, прийомів, засобів освоєння нових програм; створення умов для самовизначення особистості в процесі навчання; зміна діяльності і стиль мислення як викладачів, так і студентів, відтак зміна взаємин між ними» [7, 188].

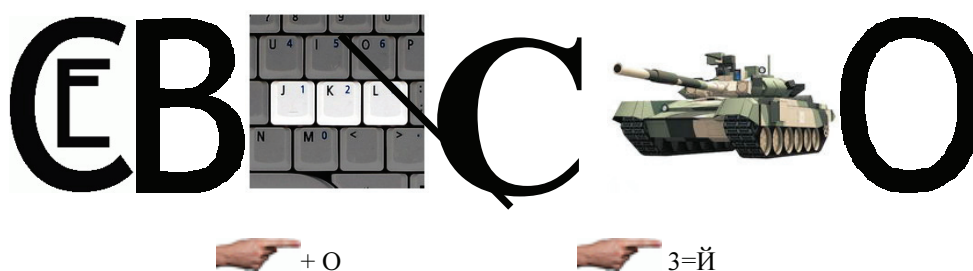
У контексті зазначеної навчальної дисципліни було заплановане практичне заняття «Всеволод Нестайко – класик сучасної літератури для дітей та юнацтва». На розгляд студентів – майбутніх учителів початкової школи – було запропоновано низку питань, зокрема: життєвий і творчий шлях дитячого письменника; трилогія «Тореадори із Васюківки»: новаторство у творенні дитячих образів; жанрові особливості пригодницької прози Всеволода Нестайка («Пригоди Робінзона Кукурузо», трилогія «В країні Сонячних зайчиків»); «Пригоди в лісовій школі» – класика літератури для молодших школярів; жанр детективу у творчості письменника («Таємничий голос за спиною») [4]. З метою формування візуальної грамотності студенти отримали завдання створити за одним із творів інфографіку або ребус за допомогою онлайн-інструментів. Оскільки обсяг цієї навчальної дисципліни не дає змоги сформувати навички роботи з комп'ютерними технологіями і засобами навчання, то це завдання розв'язувалося в межах навчальних дисциплін «Основи інформатики з елементами програмування», «Нові інформаційні технології та технічні засоби навчання».

Зазначимо, що такі види навчальних матеріалів, як ребуси й інфографіка, є прикладами креолізованих текстів, то доцільно враховувати в процесі роботи загальні вимоги, що є підставою для їх використання в освітньому процесі, зокрема: виховний потенціал вербальних і зображувальних одиниць зазначеного тексту, інформативність, актуальність, адаптованість, доступність, наповненість дидактично значущими мовними одиницями, урахування психологічних особливостей реципієнтів, стилістична й жанрова довершеність, пошуковий і дослідницький потенціал, спроможність тексту спонукати реципієнтів до творчої діяльності [2, 199].

Доцільність використання ребусів в освітньому процесі зумовлена розвитком інформаційних технологій і телекомунікацій, а також зростанням популярності мобільного зв'язку, які призвели до формування особливого SMS-сленгу, основною характеристикою якого стала стислість: чим менша кількість букв або знаків у повідомленні – тим краще. Саме тому «мова SMS» характеризується активним уживанням усіляких аббревіатур і скорочень. Ось приклади сучасного сленгу соціальних мереж: «4u» (for you), «b4» (before), «gr8» (great). У таких випадках окремі букви і цифри замінюються співзвучними словами і виразами. Варто також згадати про «емотикони» чи «смайли», які є простим та ефективним засобом вираження емоцій, без якого спілкування в мережі важко уявити. Цим мова інтернет-спілкування споріднена з ребусами – загадками, у яких слова або фрази, що розгадуються, зображено у вигляді комбінації зображень, фігур, композицій з букв тощо. Варто зазначити, що лексема «ребус» утворена від латинської фрази «Non verbis sed rebus», що означає «Не словами, а за допомогою речей». Саме тому «rebus» асоціюють з латинським словом rebis: res (річ, предмет), rebis (перетворення) [6].

З метою формування візуальної грамотності в майбутніх учителів початкової школи їм була рекомендована для використання програма українськомовного генератора ребусів rebus1 [6], у якій можна задати будь-яке слово або фразу, і вона миттєво згенерує ребус на основі запиту. У контексті нашого дослідження важливо, що, застосувавши відповідний перемикач, користувач може створювати спеціальні ребуси для дітей, в яких використані зображення дитячих героїв з казок та мультфільмів. Доцільно також наголосити, що цей генератор ребусів доступний російською та англійською мовами.

Варто зазначити, що в межах професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи створення ребусів набуває особливого значення: насамперед, їх доцільно використовувати в межах аудиторної і позааудиторної роботи для актуалізації опорних знань чи мотивації навчальної діяльності студентів: демонструємо їм ребус і пропонуємо згадатися, творчість якого письменника чи який твір вивчатимемо на занятті, наприклад, ім'я Всеволода Нестайка було зашифровано в такому ребусі:

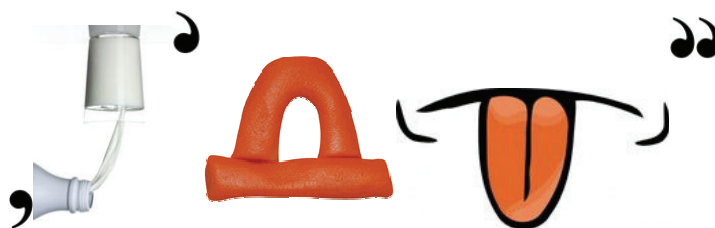

Окрім того, за допомогою ребусів можна перевірити рівень обізнаності студентів зі змістом художнього твору. Зокрема в процесі аналізу трилогії Всеволода Нестайка «Тореадори із Васюківки» майбутнім учителям початкових класів було запропоновано відповісти на низку питань за текстом роману на основі ребусів, наприклад:

Що побудували хлопці під свинарником? (метро)

Назва місця, де хлопці знайшли Собакевича... (колодязь)

Варто зазначити, що ребуси можуть створювати й самі студенти в межах виконання самостійної роботи: на основі прочитаного твору чи фактів біографії письменника вони можуть продукувати ребуси й запропонувати групі їх розгадати. Уміння складати й розв'язувати ребуси стане в нагоді майбутнім фахівцям і під час проходження педагогічної практики та подальшої професійної діяльності. За допомогою створених ребусів вони зможуть підвищити інтерес учнів до навчального матеріалу, перевірити рівень їхніх знань, сприяти розвитку в них критичного мислення й візуальної грамотності зокрема.

Ще одним засобом для формування візуальної грамотності є інформаційна графіка або інфографіка (з англ. information graphics; infographics), яку розглядають як графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації [15]. До жанрів найпростішої інфографіки належать таблиці, графіки, карти, кругові діаграми, логічні схеми. Більш складна інфографіка передбачає комбінування текстових блоків, фотографій, карт, таблиць, діаграм, навіть коміксів чи графічних романів, усього, що може допомогти створити повноцінну графічну розповідь.

Створення інфографіки, на думку В. Антипової, передбачає реалізацію низки принципів, зокрема:

- високий ступінь стиснення інформації;
- попереднє оброблення інформації з метою структурування кількісних даних;
- наявність елементів розвитку, поєднання або підпорядкування інформаційних блоків;
- спрямованість на активізацію когнітивних процесів споживача;
- наявність одного або декількох критеріїв, що об'єднують фрагменти інфографіки в конкретному

об'єкті [1].

Аналіз наукових праць дає підстави для висновку, що сформованість візуальної грамотності майбутніх учителів початкових класів передбачає:

- володіння технологіями подання знань у «стислому» вигляді;
- розвиненість візуально-образного мислення;
- сформованість умінь когнітивної візуалізації великого обсягу інформації;
- уміння викладати предмет з використанням візуальних матеріалів;
- знання правил і прийомів композиції та колористики;
- уміння використовувати інтернет-ресурси і програмне забезпечення для розв'язання освітніх завдань засобами інфографіки [2].

У цьому контексті варто зазначити, що до засобів інфографіки належить широке коло комп'ютерних ресурсів, а саме: онлайн-джерела з візуалізації даних, програми для створення хмарини слів, програмне забезпечення візуалізації даних, засоби проектування інфографіки онлайн, графічні редактори, програми презентацій, засоби створення карт, джерела даних, вільні сховища зображень, іконок і візуалізації резюме [2]. На сьогодні існує чимало онлайн-сервісів, що пропонують послуги зі створення інфографіки. Для роботи вчителя, на нашу думку, оптимальними є Infogr.am, Easel.ly, Canva, Draw.io тощо. Як і ребуси, інфографіку можна використовувати для актуалізації опорних знань майбутніх учителів початкових класів, унаочнення теоретичного матеріалу, у межах презентації результатів самостійної чи науково-дослідницької діяльності студентів.

Зокрема пропонуємо приклад такої інфографіки, створеної студентами за романом Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки»

Висновки та перспективи подальших розвідок. З'ясовано, що візуальна грамотність – це сформована в процесі навчання здатність точно інтерпретувати та створювати візуальні повідомлення. Доведено, що візуальна грамотність відіграє значну роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Описано можливості формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкових класів за допомогою онлайн-інструментів, зокрема шляхом створення інфографіки й ребусів на основі афективного, критичного й композиційного підходів до оцінювання зображень. Визначено перспективи використання інфографіки й ребусів для мотивації навчальної діяльності студентів, активізації їхніх знань, а також для перевірки рівня знань в межах навчальної дисципліни «Дитяча література», що входить до циклу професійної і практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні шляхів формування візуальної грамотності майбутніх учителів початкових класів засобами інших онлайн-інструментів та навчальних дисциплін.

References

1. Антипова В. Современные подходы к формированию информационной грамотности в школьных библиотечных медиацентрах США. URL : http://schoollibrary.ioso.ru/index.php?News_id=385 (дата звернення: 20.01.2021).
Antipova, V. (2014). Sovremennye podhody k formirovaniyu informacionnoj gramotnosti v shkol'nyh bibliotечnyh mediacentrah SShA [Modern approaches to the formation of information literacy in USA school library media centers]. Retrieved from : http://schoollibrary.ioso.ru/index.php?News_id=385 [in Russian].
2. Бивалькевич Л. М., Лілік О. О. Використання креолізованих текстів в професійній підготовці майбутніх учителів (у контексті задачного підходу). *Вісник НУЧК імені Т. Г. Шевченка*. 2019. Вип. 158. С. 193–197.
Vyvalkevych, L. M., Lilik, O. O. (2019). Vykorystannia kreolizovanykh tekstiv v profesiinii pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv (u konteksti zadachnoho pidkhodu) [Usage of creolized texts in the professional training of future teachers (in the context of the problem approach)]. *Visnyk NUCHK imeni T. H. Shevchenka – Bulletin of T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*. 158, 193–197 [in Ukrainian].
3. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Медіаграмотність у початковій школі : посібник для вчителя. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
Voloshenyuk, O. V., Ivanova, V. F. (2018). Mediagramotnist u pochatkovij shkoli: posibnyk dlya vchytelya [Media literacy in primary school: a teacher's guide]. Kyiv, Ukraine : CzVP, AUP [in Ukrainian].
4. Лілік О. О., Сазонова О. В. Дитяча література: навчальна програма. Чернігів : НУЧК, 2020. 12 с.
Lilik, O. O., Sazonova, O. V. (2020). Dytucha literatura: navchalna programa [Children's literature: curriculum]. Chernigiv, Ukraine : NUCHK [in Ukrainian].
5. Макарова Е. Визуализация как способ структурирования знаний и формирования ментального пространства. URL: http://sosh3.oprb.ru/data/partner/6/message/RR9f14_3049.pdf (дата звернення: 20.01.2021).
Makarova, E. (2011). Vizualizacija kak sposob strukturirovaniya znanij i formirovaniya mental'nogo prostranstva [Visualization as a way of structuring knowledge and forming a mental space]. Retrieved from : http://sosh3.oprb.ru/data/partner/6/message/RR9f14_3049.pdf [in Russian].
6. Ребуси українською. URL: <http://rebus1.com.ua>. (дата звернення: 21.12.2020).
Rebusy ukrajinsskoju [Puzzles in Ukrainian]. Retrieved from : <http://rebus1.com.ua> [in Ukrainian].
7. Стрілець С. І. Інновації у вищій педагогічній освіті : теорія і практика : навч. посіб. Чернігів : ФОП Лозовий В. М., 2015. 544 с.
Strilets, S. I. (2015). Innovatsii u vyshchii pedahohichnii osviti: teoriia i praktyka: navchalnyi posibnyk [Innovations in higher pedagogical education: theory and practice: a textbook]. Chernihiv, Ukraine : FOP Lozovyi V. M. [in Ukrainian].
8. Bamford A. The Visual Literacy White Paper. URL : <https://aperture.org/wp-content/uploads/2013/05/visual-literacy-wp.pdf>. (дата звернення: 12.12.2020).
Bamford, A. (2003). The Visual Literacy White Paper. Retrieved from : <https://aperture.org/wp-content/uploads/2013/05/visual-literacy-wp.pdf> [In English].
9. Burmark L. Visual Literacy: Learn to See, See to Learn. Alexandria, Va: Association for Supervision and Curriculum Development, 2002.
Burmark, L. (2002). Visual Literacy: Learn to See, See to Learn. Alexandria, Va : Association for Supervision and Curriculum Development [In English].
10. Debes J. L. Audiovisual Instruction. Some Foundations for Visual Literacy, 1968, P. 961–964.
Debes, J. L. (1968). Audiovisual Instruction. Some Foundations for Visual Literacy, 961–964. [In English].
11. Heinich R., Molenda M., Russell J. D., Smaldino S. E. Instructional media and technologies for learning. Upper Saddle River, NJ : Prentice-Hall, 1999. P. 62–68.
Heinich, R., Molenda, M., Russell, J. D., Smaldino, S. E. (1999). Instructional media and technologies for learning. Upper Saddle River, NJ : Prentice-Hall, 62–68. [In English].
12. Gergen K. The media's new means. Willis, J. The age of multimedia and turbonews. Westport: Praeger, 1994, P. 20–35.
Gergen, K. The media's new means. Willis, J. (ed.), (1994). The age of multimedia and turbonews. Westport: Praeger, 20–35. [In English].
13. Lowe R. Visual Literacy and Learning in Science. ERIC Digest, ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education, 2000. P. 3–15.
Lowe, R. (2000). Visual Literacy and Learning in Science. ERIC Digest, ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education, 3–15. [In English].
14. Metros S. E. The Educator's Role in Preparing Visually Literate Learners. Theory Into Practice, the College of Education and Human Ecology, 2008, 47, p. 98-109. [In English].
Metros, S. E. (2008). The Educator's Role in Preparing Visually Literate Learners. Theory Into Practice, the College of Education and Human Ecology, 47, 98–109. [In English].
15. Newsom D., Haynes J. Public Relations Writing: Form and Style, 2004, P. 230–240.
Newsom, D., Haynes, J. (2004). Public Relations Writing: Form and Style, 230–240. [In English].

16. Purvis J. R. Visual Literacy: An Emerging Concept. *Educational Leadership*, 1973. Vol. 30, Issue 8, pp. 705–720.
Purvis, J. R. (1973). Visual Literacy: An Emerging Concept. *Educational Leadership*, Vol. 30. Issue 8, 705–720. [In English].
17. Wileman R. E. Visual communicating. Englewood Cliffs, N.J. : Educational Technology Publications, 1993. P. 112–122.
Wileman, R. E. (1993). Visual communicating. Englewood Cliffs, N.J. : Educational Technology Publications, 112–122. [In English].

Lilik O.

ORCID 0000-0002-5187-1944

Doctor of Pedagogical Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: lilik8383@ukr.net

Sazonova O.

ORCID 0000-0001-6633-2348

Candidate of philology science, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: olena-olena.09@ukr.net

Byvalkevych L.

ORCID 0000-0002-5500-416X

ResearcherID AAO-3658-2020

Ph.D. in Pedagogical Science, Associate professor,
Associate professor of Department of General Engineering and Drawing,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: manofmystery@ukr.net

FORMATION OF VISUAL LITERACY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF FICTION WITH THE HELP OF ONLINE TOOLS

The purpose of the article is to determine the features of the formation of visual literacy of future primary school teachers by means of fiction with the help of online tools.

Methodology. *The research is carried out on the basis of a combination of provisions of a number of methodological approaches, in particular: culturological, competence, activity, personality-oriented, axiological – which are applied on the basis of complementarity and compliance with the purpose of the research.*

Various methods were used in the research process, for example: analysis of psychological, pedagogical and methodical literature – in order to determine the state of development of the problem and prospects of its research; comparison – to compare the views of different scientists on the research problem; induction and deduction, systematization and generalization – for the development of research strategy, as well as the formulation of conclusions; observation of the educational process and analysis of the results of students' educational activities – to determine the effectiveness of the formation of the studied phenomenon.

Scientific novelty. *For the first time, the peculiarities of the formation of visual literacy of future primary school teachers by means of fiction with the help of online tools have been determined.*

Conclusion. *Visual literacy has been found to be the ability to accurately interpret and create visual messages in the learning process. It is proved that visual literacy plays a significant role in the formation of professional competence of future primary school teachers.*

Possibilities of formation of visual literacy of future primary school teachers with the help of online tools are described, in particular by creating infographics and puzzles based on affective, critical and compositional approaches to image evaluation. Prospects for the usany of infographics and puzzles to motivate students' learning activities, activate their knowledge, as well as to test the level of knowledge within the discipline «Children's Literature», which is a part of the cycle of professional and practical training of future primary school teachers.

Keywords: *visual literacy, future primary school teachers, fiction, puzzle, infographics, literature, online tools.*

Стаття надійшла до редакції 15.02.2021.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. І. Стрілець